



การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี*

CONSERVATION OF ANCIENT SITES AND ANTIQUES OF YAI PHO HAK
TEMPLE AT BANG PAE DISTRICT IN RATCHABURI PROVINCE

พระครูธรรมสาทิศ (สำเร็จ อาทโร),
พระราชสมุทรวชิรโสภณ (โสภณ ธมฺมโสภณ),
พระครูวิสุทธนันท์คุณ (สุศักดิ์ วิสุทธาจาโร)

Phrakhruhammadhornsathit (Samroeng Ataro),
Phrarajsamutrawachirasophon (Sopon Thammasophon),
Phrakhruwisutthanantakhun (Surasak Wisutthajaro)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College

Corresponding Author E-mail: sathisatharo@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาระดับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี 2. เปรียบเทียบระดับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3. ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่ โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี มีระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี จำนวน 386 คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าเอฟ และการวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสาร ใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูปหรือคน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการให้ความรู้แก่ประชาชนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านความร่วมมือกับหน่วยงานราชการและด้านการดูแลรักษาโบราณสถานและโบราณวัตถุตามลำดับ 2. การเปรียบเทียบปัจจัย

*Received March 21, 2026; Revised April 22, 2026; Accepted April 29, 2026



ส่วนบุคคลพบว่าประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษาสามัญ และอาชีพต่างกัน มีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน แต่ประชาชนที่มีรายได้ต่างกันมีระดับการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ 3. ปัญหาและอุปสรรคสำคัญคือการขาดองค์ความรู้ในการบูรณะปฏิสังขรณ์และความเสื่อมสภาพตามการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม ข้อเสนอแนะคือ ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันสร้างองค์ความรู้ด้านการบูรณะ ที่ถูกต้องและประสานความร่วมมือเพื่อป้องกันความเสียหายของโบราณสถานและโบราณวัตถุอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: การอนุรักษ์; โบราณสถาน; โบราณวัตถุ

Abstract

Objectives of this search article were: 1. To study the level of conservation of ancient monuments and antiques at Wat Yai Pho Hak, Bang Phae District, Ratchaburi Province, 2. To compare the levels of conservation of ancient monuments and antiques at Wat Yai Pho Hak classified by personal factors, and 3. To study the problems, obstacles, and suggestions for the conservation of ancient monuments and antiques at Wat Yai Pho Hak. This study employed a mixed-methods research design. Quantitative research used questionnaires to collect data from 386 residents in the Wat Yai Pho Hak area, analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, and F-test. Qualitative research involved documentary analysis and in-depth-interviews with 9 key informants. Data were analyzed using content descriptive analysis.

The findings revealed that: 1. By overall, conservation of ancient monuments and antiques at Wat Yai Pho Hak was at a high level. The aspect with the highest mean was providing knowledge to the public, followed by cooperation with government agencies and maintenance, respectively. 2. Comparative analysis revealed that residents with different genders, ages, education levels, and occupations showed no difference in their practices, while those with different income levels showed a statistically significant difference; and 3. Key problems were the lack of restoration knowledge and deterioration due to environmental changes. Recommendations suggested that all relevant agencies must collaborate to provide proper restoration



knowledge and systematically prevent damage to ancient monuments and artifacts.

Keywords: Conservation; Ancient Monuments; Antiques

บทนำ

โบราณสถานและโบราณวัตถุถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และความเชื่อที่สืบทอดจากบรรพบุรุษสู่สมาชิกในสังคมรุ่นต่อมาอย่างมีคุณค่า (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2559) สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองในอดีตเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต โดยเฉพาะในมิติของอสังหาริมทรัพย์ที่มีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป ซึ่งมีลักษณะก่อสร้างอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศิลปะและโบราณคดี (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2535) การให้ความสำคัญต่อแหล่งโบราณสถานจึงเปรียบเสมือนการรักษาตำราที่มีได้จดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนความภาคภูมิใจ และจิตวิญญาณของท้องถิ่นที่ไม่อาจหาสิ่งอื่นใดมาทดแทนได้ (สามารถ จันทรสุรีย์ และประทีป อินแสง, 2551) การเรียนรู้จากมรดกเหล่านี้จึงช่วยให้อนุชนรุ่นหลังเข้าใจถึงรากเหง้าของตนเอง

สำหรับการดูแลรักษาโบราณสถานและโบราณวัตถุในสังคมไทยมีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับสถาบันพุทธศาสนา เนื่องจากมรดกเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนสถาน และตั้งอยู่ภายในพื้นที่ของวัด (พระมหาเสถียร ถาวรธมโม (เกษชาชาติ), 2555) วัดจึงไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่มิเป็นสถานศึกษาหรือศูนย์รวมกิจกรรมของชุมชนเท่านั้น แต่ยังมีภารกิจสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกรักถิ่นฐานและการอนุรักษ์ศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนแม้กฎหมายจะกำหนดให้กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานหลักในการบูรณะปฏิสังขรณ์ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2535) แต่ในทางปฏิบัติจริง บทบาทของพระสงฆ์ในการดูแลรักษาพื้นที่ร่วมกับชุมชนถือเป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้โบราณสถานนั้นคงสภาพความสมบูรณ์และได้รับการเคารพเชิดเช่นการดูแลบรรพบุรุษผู้ทรงคุณวุฒิของสังคมไทย

แม้ว่าในปัจจุบันจะมีกฎระเบียบและการดูแลจากทั้งภาครัฐและเอกชน แต่โบราณสถานหลายแห่งยังคงเผชิญกับการถูกทำลายอย่างขาดจิตสำนึกจากคนในชาติเอง การอนุรักษ์จึงเป็นงานที่ละเอียดอ่อนและซับซ้อน ซึ่งต้องอาศัยทั้งวิชาการและนักวิชาการหลากหลายสาขามาพิจารณาร่วมกับปัจจัยด้านวัสดุ สิ่งแวดล้อม และสังคม โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำสำคัญในการดูแลจัดการ (กรมศิลปากร, 2533) มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้



สะท้อนถึงภูมิปัญญาและพัฒนาการของช่างในแต่ละยุคสมัย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงสภาพโบราณสถานเพียงเล็กน้อยโดยพลการถือเป็นการทำลายจิตวิญญาณดั้งเดิมที่ไม่อาจสร้างทดแทนได้ใหม่ ดังนั้น การรักษาคุณค่าทางปัญญาและเทคนิคเชิงช่างจึงเป็นภารกิจสำคัญในการธำรงไว้ซึ่งรากเหง้าของชุมชน

เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างมีหลักการ การประยุกต์ใช้หลัก “สัมมปธาน 4” หรือความเพียร 4 ประการ จึงเป็นแนวทางที่มีเหตุผลและสอดคล้องกับการอนุรักษ์ ประกอบด้วย การเพียรระวังป้องกันไม่ให้อายุหาย การเพียรละปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม การเพียรเจริญพัฒนาให้สอดคล้องกับสมัย ให้คงอยู่สืบไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) สำหรับกรณีศึกษาของวัดใหญ่โพหัก จังหวัดราชบุรี แม้พระสงฆ์จะพยายามปกป้องมรดกเหล่านี้ตามกำลัง แต่ยังขาดความเข้าใจในหลักการสถาปัตยกรรมและการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งหวังที่จะรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้วางแผนพัฒนาและสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม เพื่อให้มรดกทางประวัติศาสตร์ของวัดและของชาติคงอยู่ในสภาพที่ดีที่สุดสำหรับอนุชนรุ่นหลัง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยผสมการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจ (Survey Research) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปและภูมิลำเนาในพื้นที่ชุมชนวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี จำนวน 10,497 คน (สำนักงานเทศบาลตำบลโพหัก, 2566)



2.2 กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973) โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นไว้ที่ร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับร้อยละ 5 ผลการคำนวณทำให้ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 386 คน จากนั้นจึงดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 9 รูปหรือคน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย 1. พระสงฆ์ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ จำนวน 2 รูป 2. ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ จำนวน 2 คน 3. เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ จำนวน 3 คน และ 4. ประชาชนชาวบ้านที่มีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ จำนวน 2 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ เป็นแบบเลือกตอบ (Check List) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะสำหรับยกระดับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี เป็นแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ และตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนประกอบด้วย 1. การขอความอนุเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือขอความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย 2. การประสานงานและนัดหมาย ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อประสานงานเพื่อนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนการวิจัย 3. การดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกตามประเด็นที่กำหนดไว้จนครบถ้วน โดยขออนุญาตจดบันทึกและบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์เพื่อความถูกต้องแม่นยำของข้อมูล และ 4. การรวบรวมและจัดกระทำข้อมูล



ผู้วิจัยนำข้อมูลดิบที่ได้จากการสัมภาษณ์มารวบรวม จัดหมวดหมู่ และตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล เพื่อนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในลำดับต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ 1. วิเคราะห์กลุ่มตัวอย่าง ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และ 2. ทดสอบสมมติฐานใช้สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) โดยการทดสอบค่าที (t-test) ค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างก็จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (LSD.)

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)

ผลการวิจัย

1. ระดับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติที่มีต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม

ข้อ	การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านการดูแลรักษาโบราณสถานและโบราณวัตถุ	3.61	0.14	มาก
2	ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุแก่ประชาชน	3.85	0.13	มาก
3	ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุกับหน่วยงานราชการ	3.64	0.16	มาก
ภาพรวม		3.70	0.09	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุแก่ประชาชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85



รองลงมา ได้แก่ ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุกับหน่วยงานราชการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.64 ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการดูแลรักษาโบราณสถานและโบราณวัตถุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61

2. การเปรียบเทียบการอนุรักษ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการปฏิบัติของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษาสามัญ อาชีพ และ รายได้

ปัจจัยส่วนบุคคล	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
เพศ	ระหว่างกลุ่ม	.039	2	.020	2.148	.118
	ภายในกลุ่ม	3.470	382	.009		
	รวม	3.509	384			
อายุ	ระหว่างกลุ่ม	.070	4	.018	1.939	.103
	ภายในกลุ่ม	3.438	380	.009		
	รวม	3.509	384			
การศึกษาสามัญ	ระหว่างกลุ่ม	.012	2	.006	.656	.520
	ภายในกลุ่ม	3.497	382	.009		
	รวม	3.509	384			
อาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	.029	3	.010	1.062	.365
	ภายในกลุ่ม	3.479	381	.009		
	รวม	3.509	384			
รายได้	ระหว่างกลุ่ม	.123	2	.061	6.924*	.001
	ภายในกลุ่ม	3.386	382	.009		
	รวม	3.509	384			

* ความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษาสามัญ และอาชีพแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรีไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะที่ประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า วัดยังขาดมาตรการ



ด้านการป้องกันและควบคุมการหลุดตัวของดิน การตรวจติดตามสภาพโบราณสถานและโบราณวัตถุอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการมีบทบาทนำในการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ ทั้งการศึกษาดูงาน การตรวจการจ้าง และการสังเกตการณ์การขุดค้นแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ ข้อเสนอแนะคือ วัดควรเสริมสร้างมาตรการด้านโครงสร้างและการดูแลรักษาอย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการพัฒนาภาวะผู้นำและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรและประชาชนในชุมชน เพื่อให้การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุมีความเข้มแข็งและยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี พบว่า การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุแก่ประชาชน อยู่ในระดับมาก รองลงมา ได้แก่ ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุกับหน่วยงานราชการ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการดูแลรักษาโบราณสถานและโบราณวัตถุ อยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยดังกล่าวอธิบายได้ว่า วัดใหญ่โพหักมีการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ที่ให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความรู้และการประสานความร่วมมือกับภาครัฐมากกว่าการดูแลรักษาเชิงกายภาพโดยตรง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระธรรมธันส์ กนต์วิโร (ชัยธรรมภัทร์) (2566) ได้วิจัยเรื่องแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า วัดมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้และสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งสอดคล้องในประเด็นการส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

2. การเปรียบเทียบการอนุรักษ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษาสามัญ และอาชีพแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรีไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะที่ประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยดังกล่าวอธิบายได้ว่า ระดับรายได้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อมุมมองและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอื่นไม่ก่อให้เกิด



ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระบุญช่วย จิตฺตจิตฺโต (ยังสามารถ) (2560) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุเวียงกุมกาม ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งสอดคล้องในประเด็นอิทธิพลของรายได้ต่อความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี พบว่า วัดยังขาดมาตรการด้านโครงสร้างและการติดตามสภาพโบราณสถานอย่างต่อเนื่อง รวมถึงบทบาทในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ข้อเสนอแนะคือ วัดควรพัฒนามาตรการดูแลรักษาอย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการเสริมสร้างภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุมีความเข้มแข็งและยั่งยืน ผลการวิจัยดังกล่าวอธิบายได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหักมีความเชื่อมโยงกับข้อจำกัดด้านโครงสร้าง การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ในกระบวนการอนุรักษ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของวรพต ลือเลิศ (2561) ได้วิจัยเรื่องการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์โบราณสถานให้เกิดความยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการจัดการเชิงระบบ การบูรณาการหลักพุทธธรรม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องในประเด็นการพัฒนามาตรการด้านโครงสร้างและการเสริมสร้างบทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบจากข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยสะท้อนให้เห็นถึงการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดใหญ่โพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ดังนี้



ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้ คือ การศึกษาวิจัยการอนุรักษ์วัดใหญ่โพหักสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการดำเนินงานเชิงพื้นที่ซึ่งอยู่ในระดับมาก โดยมีจุดแข็งสำคัญอยู่ที่การสร้างตระหนักรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ประชาชนเป็นกลไกขับเคลื่อนหลัก แม้ปัจจัยด้านประชากรส่วนใหญ่จะไม่ส่งผลต่อความแตกต่างในการปฏิบัติงาน แต่ระดับรายได้กลับเป็นตัวแปรสำคัญที่มีนัยสำคัญต่อขีดความสามารถในการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชี้ให้เห็นถึงจุดเปราะบางในด้านทักษะเฉพาะทางและความเสื่อมโทรมทางกายภาพที่แปรผันตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่เน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชนเพื่อจัดตั้งระบบฐานข้อมูลและการดูแลรักษาเชิงป้องกัน ประเด็นสำคัญที่สุด คือ การเร่งสร้างมาตรฐานการบูรณะปฏิสังขรณ์ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อธำรงรักษาคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุให้คงอยู่สืบไปอย่างยั่งยืนและเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์ระยะยาว สร้างเครือข่ายความร่วมมือชุมชน ภาควิชา และจัดการระบบดูแลรักษาอย่างเป็นระบบ
2. ควรสร้างกลไกการมีส่วนร่วมไตรภาคี เผยแพร่คุณค่าโบราณสถานผ่านเครือข่ายรัฐและร่วมมือทางวิชาการกับหน่วยงานท้องถิ่น



3. ควรจัดอบรมประชาชนให้เห็นคุณค่าโบราณสถาน จัดทำคู่มือดูแลโบราณสถานเบื้องต้น และพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรจัดทำแผนการตรวจเช็คสภาพความเสียหายรายปีร่วมกับอาสาสมัครในชุมชนเพื่อเฝ้าระวังความเสื่อมสภาพอย่างเป็นระบบ

2. ควรประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อขึ้นทะเบียนและขอสนับสนุนงบประมาณในการซ่อมบำรุงตามหลักวิชาการ

3. ควรจัดทำป้ายสื่อความหมายและกิจกรรมมัลติมีเดียเพื่อให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และสร้างจิตสำนึกรักหวงแหนสมบัติของชาติแก่เยาวชนในพื้นที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการโบราณสถานของวัดใหญ่โพหักกับพุทธศาสนสถานอื่นในจังหวัดราชบุรีเพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จมาประยุกต์ใช้ให้กว้างขวางขึ้น

2. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดใหญ่โพหักสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีชีวิตเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้แก่ชุมชนรอบวัดอย่างยั่งยืน

3. ควรศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเยาวชนและคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2533). *แผนแม่บทนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา*. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์สมพันธ์.

พระธรรมธัชกร กนตวิโร (ชัยธรรมภักดิ์). (2566). *แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระบุญช่วย จิตฺตจิตฺโต (ยังสามารถ). (2560). *บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุเวียงกุมกาม ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.



- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 28). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พระมหาเสถียร ถาวรธมโม (เกษชาชาติ). (2555). *การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรพต ลือเลิศ. (2561). *การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2559). *สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สามารถ จันทรสุริย์ และประทีป อินแสง. (2551). *การศึกษากับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการกฤษฎีกา. (2535). *พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการกฤษฎีกา.
- สำนักงานเทศบาลตำบลโพหัก. (2566). *แผนพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลตำบลโพหัก (2566-2570)*. สืบค้น 1 กุมภาพันธ์ 2569, จาก <https://shorturl.asia/6U8lh>
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.) New York: Harper and Row.